

ประวัติบัลเลต์ในเขตภาคอีสาน

The History of Ballet in Isan Province In Thailand

ศิริมงคล นาฏยกุล¹

Sirimongkol Natayakul¹

บทคัดย่อ

งานวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติ บทบาท พัฒนาการด้านการศึกษาและการแสดงบัลเลต์ในเขตภาคอีสานตั้งแต่ยุคแรกเริ่มจนถึงปีพ.ศ. 2555 โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยจากการรวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การสังเกตการณ์ การสัมภาษณ์ครูบัลเลต์รุ่นบุกเบิกในอีสาน นักเต้นบัลเลต์ ผู้ประกอบการ ผู้ปกครอง ผู้บริหารสถานศึกษา และประสบการณ์ของผู้วิจัยพร้อมเสนอผลการวิจัยด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ ผลการศึกษาพบว่า ศิลปะการเต้นบัลเลต์ถูกนำเข้ามาเผยแพร่สู่ภาคอีสานเป็นครั้งแรกเมื่อปีพ.ศ. 2519 โดย คุณหญิงเจนเจียฟ เลสบันยอล เดมอน นักบัลเลต์ชาวฝรั่งเศส ณ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ขณะที่อาจารย์เอกชัย ไก่แก้วและอาจารย์กนกนาฏ โหมาศวีน กลายเป็นครูผู้บุกเบิกการเต้นบัลเลต์ของภูมิภาคอีสานในเวลาต่อมา ปัจจุบันพบสถานศึกษาทั้งภาครัฐและเอกชนที่เปิดสอนวิชาหรือหลักสูตรบัลเลต์จำนวน 7 จังหวัดประกอบด้วย ขอนแก่น นครราชสีมา อุตรดิตถ์ อุบลราชธานี มหาสารคาม ชัยภูมิ และบุรีรัมย์ โดยมีรูปแบบการสอนแบบอิสระและแบบอิงหลักสูตรบัลเลต์จากต่างประเทศ ซึ่งในสถานศึกษาบางจังหวัดไม่มีการเรียนการสอนแล้วเนื่องจากขาดแคลนครูผู้สอน และมีเพียงศูนย์เพื่อนใจวัยรุ่น โครงการ TO BE NUMBER ONE FRIENDS CORNER เทศบาลนครขอนแก่นเท่านั้นที่จัดกิจกรรมบัลเลต์ภายใต้การบริหารขององค์กรปกครองท้องถิ่นเพียงแห่งเดียวในเขตภาคอีสาน ด้านกิจกรรมการแสดงมีการจัดแสดงบัลเลต์ในรูปแบบคอนเสิร์ตชั้นแนลบัลเลต์และคอนเท็มโพรารีบัลเลต์ ส่วนบทบาทบัลเลต์ที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงในสังคมอีสานปรากฏเด่นชัด 4 ด้านประกอบด้วย 1.ด้านเศรษฐกิจ มีการขยายตัวของธุรกิจการเปิดสถาบันสอนเต้นบัลเลต์และจำหน่ายสินค้าที่เกี่ยวข้องกับบัลเลต์เพิ่มมากขึ้น 2.ด้านสังคม เกิดการเปลี่ยนแปลงค่านิยมของผู้ปกครองในการส่งบุตรหลานเข้าศึกษาศิลปะการเต้นบัลเลต์เพิ่มมากขึ้น 3. ด้านการศึกษา มีการเปิดสอนหลักสูตรหรือวิชาบัลเลต์เพิ่มมากขึ้นในทุกระดับชั้นการศึกษา 4. ด้านวัฒนธรรม เกิดการพัฒนา รูปแบบบัลเลต์ร่วมสมัยโดยประยุกต์เข้ากับแนวคิดทางวัฒนธรรมไทยหรืออีสาน

สรุปได้ว่า ตลอดระยะเวลา 36 ปีที่ศิลปะการเต้นบัลเลต์ถูกนำเข้ามาเผยแพร่ในเขตภาคอีสาน ได้มีการจัดการเรียนการสอนและการแสดงบัลเลต์ทั้งในรูปแบบดั้งเดิมและรูปแบบร่วมสมัย จนก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคมเมืองของชาวอีสานหลากหลายมิติ และยังสะท้อนถึงการปรับตัวของศิลปะการเต้นบัลเลต์ให้สามารถคงอยู่ร่วมกับผู้คนชาวอีสานได้อย่างกลมกลืนท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจ สังคม การศึกษาและวัฒนธรรมในอีสานที่เกิดขึ้นนับแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

คำสำคัญ : ภาคอีสาน, คอนเสิร์ตชั้นแนลบัลเลต์, คอนเท็มโพรารีบัลเลต์

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์, ประจำภาควิชาศิลปะการแสดง คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

¹ Assistant Professor of Department of Performing Arts, Faculty of Fine and Applied Arts Mahasarakham University.

Abstract

The research aims to study about the history, of the role of Ballet, the development of ballet's education and the performances in Isan region from earlier periods until 2012. All information are collected from documentaries and research concerning, the observation, of the interviewing pioneer ballet teachers, the ballet dancers, the promoter, the parents, the school executives, the experiences of the researchers together with the descriptive analysis.

The research found that Ballet was dispersed to the Isan region since 1976 by Khunying Genevieve Lespagnol Damon, a French Ballerina at Khon Kaen University following by Ekkachai Kaikaew and Kanoknart Homasawin. Currently there are public and private schools with open ballet curriculum in 7 provinces such as Khon Kaen, Nakhon Ratchasima, Udon Thani, Ubon Ratchathani, Mahasarakham, Chaiyaphum and Buri Ram with the form of free style teaching and based on the ballet curriculum from abroad. however some schools have cancelled the courses because there is a lack of ballet teachers. Moreover, only to be Number One Friends Corner, Khon Kaen Municipality has ballet activity under the management of Local administration in Isan with the production of conventional and contemporary ballet styles. Other roles of ballet that are effect the changes of society in Isan consistd of 4 parts such as 1.Economics that spread out in ballet performnce 2. Social factors that changes the value of parent al guidance 3. Education that increases the study of ballet in all levels of education 4.Cultural influences that develops ballet style by mixing with Thai or Isan culture

To conclude, over the 36 years of ballet have spread throughout the Isan region .There are many teaching and performing of both conventional and contemporary ballet styles that occurred in changes of Isan society in many dimensions and reflects the adjustment of ballet remaining with Isan Social, Economic, Education and Culture which have happened in the past to the present.

Keywords : Isan region, Conventional Ballet style, Contemporary Ballet style

บทนำ

“บัลเลต์”เป็นศิลปะการเต้นรำที่มีถิ่นกำเนิด ณ ทวีปยุโรปในยุคฟื้นฟูศิลปวิทยาการ (Renaissance) โดยเป็นการเต้นรำเชิงการละคร (Dance Drama) ที่มีลักษณะเด่นด้วยการเต้นบนรองเท้าปลายเท้า “ผู้แสดงใช้ขาและเท้าเป็นองค์ประกอบสำคัญในการแสดง” (สุรพล วิรุพหิรัญ, 2543 : 273) บัลเลต์มาจากคำในภาษาอิตาลีว่า “บัลลี” (Balli) แปลว่าการเต้นรำหรือนาฏยศิลป์

ซึ่งมีการพัฒนาการมาจากการจัดการแสดงในราชสำนักที่นิยมกันในอาณาจักรหรือแว่นแคว้นของผู้ครองนครเหล่านั้น และต่อมาการจัดการแสดงก็ได้แพร่หลายเข้าไปเจริญงอกงามในประเทศฝรั่งเศส (นราพงษ์ จรัสศรี, 2548 : 5) จนเกิดความเจริญรุ่งเรืองโดยเฉพาะอย่างยิ่งใน รัชสมัยของพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 แห่งฝรั่งเศส

ภาพที่ 1 พระเจ้าหลุยส์ที่ 14 แห่งฝรั่งเศส
ที่มา http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/7/7c/Rigaud_Louis_XIV_1701.jpg

จากนั้นบัลเลต์ก็ได้รับความนิยมแพร่หลายไปทั่วโลก จนมีการเปิดโรงเรียนสอนบัลเลต์ในประเทศต่างๆ รวมถึงการก่อตั้งคณะบัลเลต์ประจำชาติขึ้นเพื่อทำหน้าที่ในการสร้างสรรค์ผลงานการแสดงให้ประชาชนภายในประเทศได้รับชมซึ่งถือเป็นการจรรโลงจิตใจให้แก่ผู้คนภายในประเทศของตนและเป็นการแสดงออกถึงความเจริญรุ่งเรืองของศิลปวัฒนธรรมภายในประเทศ

บัลเลต์ปรากฏเด่นชัดในประเทศไทยราวปี พ.ศ. 2477 เมื่อมีการจัดการเรียนการสอนวิชาบัลเลต์ในโรงเรียนนาฏดุริยางคศาสตร์ กรมศิลปากรซึ่งในภายหลังต่อมากลายมาเป็นวิทยาลัยนาฏศิลป์ในปัจจุบันนาฏศิลป์สากลหรือบัลเลต์ซึ่งเป็นวิชาเอกแขนงหนึ่งในขณะนั้นได้ถูกเปิดขึ้นและทำการสอนโดยมาตามสวัสดิ์ธนบาล ตั้งแต่โรงเรียนเริ่มเปิดขึ้นในปีแรกจนถึงปีพ.ศ. 2484 ซึ่งเป็นปีที่โรงเรียนปิดทำการสอนเนื่องจากเกิดสงครามมหาเอเชียบูรพา (สุพรรณณี บุญเพ็ง, 2542 : 18) ต่อมาคุณหญิงเจเนเวียฟ เลสปีนยอล เดมอน ศิลปินบัลเลต์ชาว

ฝรั่งเศสได้เดินทางเข้าสู่ประเทศไทยราวเดือน พฤศจิกายนพ.ศ. 2497 และกลายเป็นครูสอนบัลเลต์ที่มีบทบาทสำคัญในการบุกเบิกวงการบัลเลต์ในเขตกรุงเทพมหานคร โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการผลิตผลงานการแสดงบัลเลต์ถวายแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชเนื่องในโอกาสสำคัญต่างๆ (คุณหญิงเจเนเวียฟ เลสปีนยอล เดมอน, สัมภาษณ์, 6 กรกฎาคม 2556)

ปัจจุบันบัลเลต์กลายเป็นศิลปะการแสดงที่ผู้ปกครองชาวไทยนิยมสนับสนุนให้บุตรหลานเข้ารับการศึกษาในสถานศึกษาทั้งภาครัฐและเอกชนซึ่งภาคอีสานก็เป็นอีกภูมิภาคหนึ่งของประเทศไทยที่ศิลปะการเต้นบัลเลต์ถูกนำเข้ามาเผยแพร่เป็นเวลายาวนานพอสมควร แต่ยังไม่มีการศึกษาถึงประวัติของบัลเลต์ในสังคมอีสานอย่างชัดเจน ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการศึกษาค้นคว้าประวัติบัลเลต์ในเขตภาคอีสานในแง่มุมด้านพัฒนาการทางการศึกษาและการแสดงของบัลเลต์รวมถึงบทบาทของบัลเลต์ในสังคมอีสานเพื่อบันทึกไว้เป็นข้อมูลสำคัญทางประวัติศาสตร์ของศิลปะการแสดงสากลที่ปรากฏขึ้นบนดินแดนอีสานของไทยต่อไป

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. ศึกษาประวัติและพัฒนาการด้านการศึกษาและการแสดงบัลเลต์ในเขตภาคอีสานตั้งแต่มุขแรกเริ่มจนถึง พ.ศ. 2555
2. ศึกษาบทบาทของศิลปะการเต้นบัลเลต์ที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงในสังคมอีสาน

ขอบเขตการวิจัย

ศึกษาประวัติ บทบาท ตลอดจน พัฒนาการด้านการศึกษาและการแสดงบัลเลต์ในสถานศึกษาของภาครัฐและภาคเอกชนเท่าที่สำรวจพบในเขตภาคอีสานตั้งแต่ยุคแรกเริ่มจนถึงพ.ศ 2555 โดยไม่ศึกษาถึงความงามในเชิงศิลปะการแสดง

วิธีดำเนินการวิจัย

แบ่งวิธีการศึกษาด้วยการรวบรวมเอกสาร หนังสือ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อบันทึกการแสดงผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอนและการแสดงบัลเลต์ที่ปรากฏขึ้นในเขตภาคอีสานเพื่อนำมาสังเคราะห์และวิเคราะห์ โดยเรียบเรียงเนื้อหาออกมาในรูปแบบพรรณนาวิเคราะห์ นอกจากนั้นใช้วิธีการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องกับบัลเลต์ในอีสาน อาทิ ครูผู้บุกเบิกการสอนบัลเลต์ในอีสาน นักเต้นบัลเลต์ผู้บริหารสถานศึกษาที่เปิดสอนวิชาหรือหลักสูตรบัลเลต์ ผู้ปกครองนักเรียนบัลเลต์ การสังเกตการณ์การจัดการเรียนการสอนและการแสดงของสถาบันต่าง ๆ ในเขตภาคอีสานที่ผลิตผลงานการแสดงบัลเลต์อย่างต่อเนื่องและจากประสบการณ์ของผู้วิจัยเองในฐานะศิลปินและครูบัลเลต์ในเขตพื้นที่ภาคอีสานมาเป็นเวลามากกว่า 20 ปี

ผลการวิจัย

จากการศึกษาพบว่าศิลปะการเต้นบัลเลต์ถูกนำเข้ามาเผยแพร่สู่ภาคอีสานเป็นครั้งแรกในปีพ.ศ.2519 เมื่อมีการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการการเต้นบัลเลต์เป็นเวลา 6 วัน โดยคุณหญิงเจนเวียฟ เลสปีนยอล เดมอน นักบัลเลต์สัญชาติฝรั่งเศส ณ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ภายใต้ความร่วมมือระหว่างชุมชนนาฏศิลป์และการละคร สโมสรนักศึกษา มหาวิทยาลัยขอนแก่นร่วมกับสำนักข่าวสาร

อเมริกัน (USIS) ประจำจังหวัดขอนแก่นในขณะนั้น ได้เชิญให้คุณหญิงเจนเวียฟ เลสปีนยอล เดมอน เดินทางมาจากกรุงเทพมหานครเพื่อการการอบรมการเต้นบัลเลต์ ณ มหาวิทยาลัยขอนแก่น โดยมีนักศึกษาเข้ารับการอบรมในช่วงเวลานั้นจำนวนทั้งสิ้น 13 คน ภายใต้การนำของคุณเอกชัย ไก่แก้ว (เอกชัย ไก่แก้ว, สัมภาษณ์, 18 กุมภาพันธ์ 2555) ซึ่งต่อมาได้กลายเป็นครูบัลเลต์คนแรกในเขตภาคอีสานที่มีบทบาทสำคัญต่อการจัดการเรียนการสอนและการแสดง บัลเลต์ในเขตภาคอีสาน

ภาพที่ 2 คุณหญิงเจนเวียฟ เลสปีนยอล เดมอนกับการอบรมการเต้นบัลเลต์ครั้งแรกในเขตภาคอีสาน ณ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ที่มา ภาพของคุณเอกชัย ไก่แก้ว

อาจารย์เอกชัย ไก่แก้ว เป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญในการสอนและการผลิตผลงานการแสดงบัลเลต์ในรูปแบบแบบดั้งเดิม (conventional ballet) และแบบร่วมสมัย (contemporary ballet) ทั้งภายในประเทศไทยและระหว่างประเทศตั้งแต่ปี พ.ศ 2521 เรื่อยมาจนถึงปัจจุบันและยังเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการเป็นที่ปรึกษาด้านการจัดการเรียนการสอนและการแสดงบัลเลต์ให้แก่สถานศึกษาหลายแห่งในเขตจังหวัดขอนแก่นและจังหวัดใกล้เคียง เช่น โรงเรียนขอนแก่นวิทยายน โรงเรียนดนตรีสยามกลการ จังหวัดนครราชสีมา โรงเรียนดนตรีสยามกลการ จังหวัดชัยภูมิ โรงเรียนอัครศูล

อ็อฟ ครีเอทีฟ อาร์ต จังหวัดขอนแก่น มหาวิทยาลัย
ขอนแก่น และมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ภาพที่ 3 อาจารย์เอกชัย ไก่แก้ว กับนักเรียนบัลเลต์
รุ่นแรกของโรงเรียนแก่นนครวิทยาลัย จังหวัด
ขอนแก่นเมื่อปี พ.ศ 2532

ที่มา ภาพของเอกชัย ไก่แก้ว

โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการสอนและการ
ผลิตการแสดงบัลเลต์ ณ โรงเรียนแก่นนครวิทยาลัย
จังหวัดขอนแก่นตั้งแต่ปี พ.ศ 2532 จนสามารถ
เปิดโปรแกรมสายศิลป์-บัลเลต์ ให้แก่นักเรียนใน
ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายที่สนใจเข้าศึกษา
ได้เป็นแห่งแรกและแห่งเดียวของโรงเรียนกลุ่ม
มัธยมศึกษาในประเทศไทย

ขณะเดียวกันอาจารย์กนกนาฏ โหมาศวิน
ซึ่งสำเร็จการศึกษาสาขาบัลเลต์จากวิทยาลัย
นาฏศิลป์ กรุงเทพมหานคร ก็เป็นผู้ที่มีบทบาท
สำคัญในการบุกเบิกการสอนและการแสดงบัลเลต์
เป็นท่านที่สองในเขตภาคอีสาน ณ จังหวัด
นครราชสีมาตั้งแต่ปี พ.ศ 2529 เรื่อยมาจนถึง
ปัจจุบันโดยเป็นผู้ก่อตั้งสถาบันสอนบัลเลต์ชื่อว่า
บัลเลต์เฮ้าท์ ก่อนที่จะเปลี่ยนชื่อใหม่เมื่อปี พ.ศ
2551 โดยเปลี่ยนชื่อเป็น “สถาบันนาถลัยสตูดิโอ”
และใช้ชื่อดังกล่าวเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

นอกจากนั้นอาจารย์กนกนาฏ โหมาศวิน
ยังเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการบุกเบิกการสอน
วิชาบัลเลต์ให้แก่สถานศึกษาหลายแห่งในจังหวัด
นครราชสีมาในรูปแบบวิชานาฏศิลป์สากลของ

โปรแกรมวิชาศิลปกรรม(นาฏศิลป์)คณะครุศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมาและในรูปแบบ
วิชาเสริมทักษะทางด้านนาฏศิลป์และชุมนุม
ทางการแสดงในระดับโรงเรียน เช่น โรงเรียน
โนนไทยคุรุอุปถัมภ์ โรงเรียนสุรธรรมพิทักษ์
โรงเรียนเสริมมิตรวิทยา (กนกนาฏ โหมาศวิน,
สัมภาษณ์, 15 สิงหาคม 2554)

ภาพประกอบที่ 4 นักเรียนบัลเลต์สถาบันนาถลัย
สตูดิโอ จังหวัดนครราชสีมา

ที่มา <http://nakkalaistudio.igetweb.com>

ภาพที่ 5 อาจารย์กนกนาฏ โหมาศวิน (คนขวามือ)
เจ้าของสถาบันบัลเลต์นาถลัยสตูดิโอจังหวัด
นครราชสีมา

ที่มา ภาพของผู้ช่วยศาสตราจารย์ศิริมณฑล
นาฎยกุล

พัฒนาการด้านการศึกษาและการแสดง
บัลเลต์ในเขตภาคอีสานดำเนินต่อเนื่องเรื่อยมา

ตั้งแต่ปี พ.ศ 2519 ภายใต้การบุกเบิกของคุณหญิง เจริญวิทย์ เลสปีนยอล เดมอน และสานต่อด้วยอาจารย์ เอกชัย ไก่แก้วและอาจารย์กนกนาฏ โหมาศวิน จนกระทั่งในปี พ.ศ 2540 คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ได้เปิดหลักสูตรบัลเลต์ ในระดับปริญญาตรีขึ้นเป็นแห่งแรกในเขตภาค อีสานภายใต้การบุกเบิกการสอนของผู้ช่วย ศาสตราจารย์ศิริมงคล นาฏยกุล ซึ่งต่อมาในปี พ.ศ 2548 ผู้ช่วยศาสตราจารย์ศิริมงคล นาฏยกุล ได้ ก่อตั้งคณะบัลเลต์ระดับมหาวิทยาลัยขึ้นเป็นแห่ง แรกในประเทศไทยในนามคณะบัลเลต์แห่งภาค ตะวันออกเฉียงเหนือเพื่อผลิตและเผยแพร่ผลงาน ผลงานการแสดงบัลเลต์ ของนิสิตคณะศิลปกรรม ศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคามไปทั่วประเทศ ดังภาพประกอบที่ 6

ภาพที่ 6 ผู้ช่วยศาสตราจารย์ศิริมงคล นาฏยกุล กับ นักเต้นคณะบัลเลต์แห่งภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ที่มา ภาพของผู้ช่วยศาสตราจารย์ศิริมงคล นาฏยกุล

จากการศึกษาผู้วิจัยสำรวจพบรูปแบบ การสอนบัลเลต์ทั้งในสถานศึกษาของภาครัฐและ เอกชนในเขตภาคอีสาน อยู่ 2 รูปแบบ ประกอบด้วย

ก. การสอนแบบอิสระ

หมายถึง การสอนโดยอาศัยความรู้และ ประสบการณ์ด้านการศึกษาและการแสดงบัลเลต์

ของครูผู้สอนเป็นหลักในการพัฒนาหลักสูตรการ เรียนการสอนและการแสดงของทางสถาบันที่ตน สังกัด

ข. การสอนโดยอิงหลักสูตรบัลเลต์ จากต่างประเทศ

พบว่า มีหลักสูตร Royal Academy of Dance (R.A.D) จากประเทศอังกฤษ หลักสูตร Common Wealth society of Teaching of Dance (C.S.T.D) จากประเทศออสเตรเลีย และหลักสูตร รัสเซียบัลเลต์ ในบางสถานศึกษาของเอกชนใน เขตภาคอีสาน ซึ่งสถาบันที่เปิดสอนบัลเลต์ในเขต พื้นที่จังหวัดต่างๆที่สำรวจพบในเขตภาคอีสาน นั้น พบทั้งในสถานศึกษาของภาครัฐและเอกชนที่ มีเจ้าของกิจการหรือครูผู้สอนบัลเลต์เป็นผู้ที่สำเร็จ การศึกษาสาขาบัลเลต์จากกรุงเทพมหานคร หรือ สำเร็จการศึกษาสาขาบัลเลต์จากคณะศิลปกรรม ศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคามเป็นส่วน ใหญ่ และยังมีกรขยายสาขาสถาบันสอนบัลเลต์ จากกรุงเทพมหานครตามการขยายตัวของห้าง สรรพสินค้าขนาดใหญ่จากกรุงเทพมหานคร มายังจังหวัดหัวเมืองใหญ่ในเขตภาคอีสาน เช่น สถาบันบางกอกแดนซ์ สาขาห้างสรรพสินค้า เซนทรัลพลาซ่าขอนแก่น นอกจากนี้วิชาบัลเลต์ ยังปรากฏอยู่ในโรงเรียนดนตรีที่ขยายสาขามา จากกรุงเทพมหานครเช่นเดียวกัน อาทิ โรงเรียน ดนตรีสยามกลการ และโรงเรียนดนตรี KPN ซึ่งใน ปัจจุบันสถานศึกษาหลายแห่งก็ไม่ปรากฏการสอน วิชาบัลเลต์แล้วเนื่องจากเกิดปัญหาการขาดแคลน ครูผู้สอน

ผู้วิจัยสำรวจพบสถานศึกษาที่เปิดสอน วิชาหรือหลักสูตรบัลเลต์ในพื้นที่จังหวัดต่างๆทั่ว เขตภาคอีสานนับแต่ยุคแรกเริ่มจนถึงพ.ศ 2555 ทั้งที่ยังคงดำเนินการจัดการเรียนการสอนอยู่และ ที่เคยมีการจัดการเรียนการสอนแต่ปัจจุบันได้หยุด ดำเนินการไปแล้วจำนวนทั้งสิ้น 7 จังหวัด ดังนี้

1. **จังหวัดขอนแก่น**
 - 1.1 โรงเรียนแก่นนครวิทยาลัย
 - 1.2 โรงเรียนสนามบิน
 - 1.3 โรงเรียนเทศบาลสวนสนุก
 - 1.4 โรงเรียนดนตรีสยามกลการ
 - 1.5 โรงเรียนดนตรี KPN
 - 1.6 โรงเรียน Hug school of Creative arts
 - 1.7 โรงเรียนดนตรีวรรณกานต์
 - 1.8 โรงเรียนขอนแก่นวิเทศศึกษา
 - 1.9 สถาบัน Khon Kaen Ballet center
 - 1.10 สถาบัน Bangkok Dance สาขา ห้างสรรพสินค้าเซ็นทรัล พลาซ่า ขอนแก่น
 - 1.11 คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
 - 1.12 ศูนย์เพื่อนใจวัยรุ่นในโครงการ TO BE NUMBER ONE FRIEND CORNER ภายใต้การบริหารจัดการของเทศบาลนครขอนแก่น
2. **จังหวัดนครราชสีมา**
 - 2.1 สถาบันนาถลัยสตูดิโอ
 - 2.2 โรงเรียนดนตรีสยามกลการ
 - 2.3 โปรแกรมวิชาศิลปกรรม (นาฏศิลป์) คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
 - 2.4 โรงเรียนโนนไทยคุรุอุปถัมภ์
 - 2.5 โรงเรียนสุรธรรมพิทักษ์
 - 2.6 โรงเรียนเสริมมิตรวิทยา
3. **จังหวัดอุดรธานี**
 - 3.1 โรงเรียนดนตรีสยามกลการ สาขาห้างสรรพสินค้าเซ็นทรัลพลาซ่า อุดรธานี
 - 3.2 โรงเรียนดนตรีสยามกลการอุดรธานี
 - 3.3 สถาบัน Step dance studio
 - 3.4 โรงเรียนดนตรี KPN สาขาห้างสรรพสินค้าเซ็นทรัลพลาซ่า อุดรธานี
 - 3.5 โรงเรียนเซนต์แมรี่ อุดรธานี
 - 3.6 สาขาวิชาศิลปะการแสดง คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
 - 3.7 คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
4. **จังหวัดอุบลราชธานี**
 - 4.1 โปรแกรมวิชานาฏศิลป์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
 - 4.2 คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
 - 4.3 สถาบัน Crush dance studio
5. **จังหวัดมหาสารคาม**
 - 5.1 สถาบัน Little dance studio
 - 5.2 สถาบัน Siri ballet academy
 - 5.3 สถาบันดนตรี NDS
 - 5.4 โรงเรียนดนตรีวิฑูรียา มหาสารคาม
 - 5.5 ภาควิชาศิลปะการแสดง คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
6. **จังหวัดบุรีรัมย์**
 - 6.1 โรงเรียน Sawasdee Education Center
7. **จังหวัดชัยภูมิ**
 - 7.1 โรงเรียนดนตรีสยามกลการ

ในด้านกิจกรรมการแสดงบัลเลต์ของสถานศึกษาต่างๆในเขตภาคอีสาน ผู้วิจัยพบว่ามีอยู่ 2 รูปแบบ ประกอบด้วย

 1. **คอนเวินชั่นแนล บัลเลต์ (Conventional Ballet)** (อาจารย์ ดร.พีระ พันลูกท้าว, สัมภาษณ์, 10 สิงหาคม 2556)

ในการวิจัยนี้หมายถึง การเต้นบัลเลต์รูปแบบดั้งเดิมประกอบด้วย รูปแบบคลาสสิคบัลเลต์และโรแมนติกบัลเลต์
 2. **คอนเท็มโพรารี บัลเลต์ (Contemporary Ballet)**

ในการวิจัยนี้หมายถึง การแสดงบัลเลต์ที่

ผสมผสานระหว่างพื้นฐานการเต้นบัลเลต์รูปแบบคอนเวินชันแนลบัลเลต์ผสมผสานกับแนวคิด รูปแบบการแสดงเชิงวัฒนธรรมไทย วัฒนธรรมถิ่นอีสานหรือแนวจินตนาการสร้างสรรค์ เป็นต้น โดยการแสดงบัลเลต์ทั้งสองรูปแบบนี้ปรากฏขึ้นในหลากหลายโอกาส ดังนี้

1. แสดงเนื่องในโอกาสงานเฉลิมพระชนมพรรษาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ และสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ

มีการออกแบบท่าเต้นบัลเลต์ประกอบบทเพลงพระราชนิพนธ์เพื่อนำเสนอผลงานการแสดงเนื่องในโอกาสงานวันเฉลิมพระชนมพรรษาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ และสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถบนเวทีการแสดงและเพื่อบันทึกเทปโทรทัศน์ ตัวอย่างเช่น การแสดงมโนห์ราบัลเลต์ประกอบบทเพลงพระราชนิพนธ์ของนักเรียนบัลเลต์กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ (นาฏศิลป์สากล) โรงเรียนแก่นนครวิทยาลัย จังหวัดขอนแก่น การแสดงมโนห์ราบัลเลต์ประกอบบทเพลงพระราชนิพนธ์โดยคณะบัลเลต์แห่งภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม การแสดงคอนแทมโพรารีบัลเลต์ประกอบบทเพลงพระราชนิพนธ์ของนักศึกษาคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี เป็นต้น

2. การแสดงบัลเลต์ร่วมกับการแสดงละครเวที

มีการผลิตบัลเลต์แสดงร่วมกับการแสดงละครเวทีในบางฉากเพื่อสร้างสรรค์จินตนาการและความแปลกใหม่ให้แก่การแสดงละครเวทีของสถานศึกษาขนาดใหญ่ในเขตภาคอีสาน ตัวอย่างเช่น การแสดง คอนแทมโพรารีบัลเลต์ร่วมกับละครเวทีร่วมสมัยเรื่อง ย่อนตำนานรักท้าวผาดแดง ของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม การแสดงละครเวทีเรื่อง ผาดแดง-นางไอ่ และกมลชนก-กนกเลขา ของมหาวิทยาลัยขอนแก่น เป็นต้น

ภาพที่ 7 ภาพหน้าปกสูจิบัตรการแสดงบัลเลต์ประกอบละครร่วมเวทีสมัยเรื่อง“ย่อนตำนานรักท้าวผาดแดง” ของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม ระหว่างวันที่ 12-14 กุมภาพันธ์ พ.ศ 2542

ที่มา ภาพของผู้ช่วยศาสตราจารย์ศิริมงคล นาฏยกุล

3. การแสดงบัลเลต์เนื่องในโอกาสเสนอผลงานสร้างสรรค์ทางศิลปะการแสดง

มีการผลิตผลงานบัลเลต์เพื่อพัฒนาความรู้และสร้างสรรค์ผลงานด้านศิลปะการแสดงเพื่อเผยแพร่สู่สาธารณชน หรือเพื่อการสอบวัดประเมินผลทางการศึกษา ตัวอย่างเช่น การแสดงบัลเลต์ของคณะบัลเลต์แห่งภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม การแสดงบัลเลต์ของนักเรียนบัลเลต์กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ (นาฏศิลป์สากล) โรงเรียนแก่นนครวิทยาลัย และการแสดงผลงานศิลปนิพนธ์ทางด้านนาฏยศิลป์ตะวันตกของนิสิตชั้นปีที่ 4 วิชาเอกนาฏยศิลป์ตะวันตก คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม เป็นต้น

4. การแสดงบัลเลต์เพื่อวัตถุประสงค์เชิงธุรกิจ

พบการแสดงบัลเลต์เพื่อวัตถุประสงค์เชิงธุรกิจในหลากหลายรูปแบบ เช่น การแสดงผลงานประจำปีของนักเรียนบัลเลต์ในกลุ่มโรงเรียนดนตรี และสถาบันบัลเลต์ในเขตพื้นที่จังหวัดต่างๆ ที่สำรวจพบในเขตภาคอีสาน การแสดงบัลเลต์เนื่องในงานมงคลสมรส งานการประชุมสัมมนาและงานเลี้ยงลูกห่านของห้างร้านขนาดใหญ่ต่างๆ ทั่วภาคอีสาน เป็นต้น

5. การแสดงบัลเลต์เพื่อตอบสนองนโยบายหน่วยงานภาครัฐ

ปรากฏการเสนอผลงานการแสดงบัลเลต์เพื่อตอบสนองนโยบายของหน่วยงานภาครัฐ เช่น การแสดงคอนเท็มโพรารีบัลเลต์เนื่องในงานศิลปหัตถกรรมนักเรียนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ การแสดงบัลเลต์เนื่องในพิธีเปิดและปิดมหกรรมกีฬา และการแสดงบัลเลต์เนื่องในงานเลี้ยงต้อนรับบุคคลสำคัญที่เข้าเยี่ยมชมสถานศึกษา เป็นต้น

6. การแสดงบัลเลต์เนื่องในงานสำคัญของจังหวัดหรืองานเทศกาลประจำปีของจังหวัด

ปรากฏการสร้างสรรคผลงานบัลเลต์เนื่องในงานสำคัญของจังหวัดหรืองานเทศกาลประจำปีของจังหวัดอยู่หลายครั้งทั้งในรูปแบบคอนเว็นชันแนลบัลเลต์และคอนเท็มโพรารีบัลเลต์ ตัวอย่างเช่น งานฉลองครบรอบ 200 ปีจังหวัดขอนแก่น งานเทศกาลใหม่ ผูกเสี่ยวและงานกาชาด จังหวัดขอนแก่น หรืองานทุ่งศรีเมือง และงานเทศกาลตรุษจีนของจังหวัดอุดรธานี เป็นต้น

ในด้านบทบาทของศิลปะการเต้นบัลเลต์ที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงในสังคมอีสานนั้น ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์จากข้อมูลที่ได้ศึกษามาและสามารถแบ่งออกได้ดังต่อไปนี้

1. ด้านสังคม

1.1 บัลเลต์กลายเป็นศิลปะการเต้นรำที่สร้างค่านิยมใหม่ให้แก่ผู้ปกครองที่ต้องการ

ส่งเสริมบุตรหลานให้มีความสามารถพิเศษทัดเทียมกับเยาวชนที่อยู่ในเขตกรุงเทพมหานครและต้องการพัฒนาบุคลิกภาพของบุตรหลาน นอกจากนี้ยังต้องการให้บุตรหลานใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ ตลอดจนการต้องการสร้างภาพลักษณ์ทางสังคมของตัวผู้ปกครองเอง

1.2 โรงเรียนที่เปิดสอนวิชาบัลเลต์กลายเป็นสถานที่รับเลี้ยงเด็กเล็กชั่วคราว ขณะที่ผู้ปกครองต้องการไปประกอบธุระนอกบ้านในระยะเวลาไม่นานนัก

1.3 เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคมวัยรุ่นอีสาน เมื่อวัยรุ่นอีสานเริ่มให้ความสนใจศึกษาศิลปะการเต้นบัลเลต์และการเต้นแขนงอื่น ๆ ในสถาบันที่เปิดสอนการเต้นเพิ่มมากขึ้นด้วยเหตุผลเพื่อความสนุกสนาน หรือต้องการเพิ่มพูนความสามารถพิเศษเพื่อสอบแข่งขันในการเข้าศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา หรือเพื่อประยุกต์ทักษะการเต้นที่ได้ศึกษามาสำหรับกับการประกวดแข่งขันเต้นการประกวดนายแบบ นางแบบ หรือ การประกวดขับร้องเพลงในเวทีระดับต่างๆ

2. ด้านเศรษฐกิจ

2.1 มีการขยายตัวในการเปิดธุรกิจสถาบันสอนบัลเลต์ภาคเอกชนเพิ่มมากขึ้นในเขตภาคอีสานทำให้เกิดการจ้างงานที่เกี่ยวข้องกับการประกอบธุรกิจแขนงนี้อาทิ เจ้าหน้าที่ธุรการ และ ครูสอนบัลเลต์ เป็นต้น

2.2 เกิดการจ้างงานให้ผลิตการแสดงบัลเลต์ทั้งรูปแบบคอนเว็นชันแนลบัลเลต์และคอนเท็มโพรารีบัลเลต์เพื่อตอบสนองกิจกรรมสำคัญหรืองานธุรกิจต่างๆ ในเขตพื้นที่อีสานเพิ่มมากขึ้นแทนที่จะมีการนำเข้านักแสดงจากกรุงเทพมหานคร ตัวอย่างเช่น การแสดงในงานเปิดตัวสินค้า การแสดงในงานพิธีมงคลสมรสหรืองานการประชุมต่างๆ เป็นต้น

2.3 มีการขยายตัวด้านธุรกิจร้านค้าหรือผู้ประกอบการที่เปิดดำเนินกิจการเกี่ยวข้องกับเครื่องแต่งกายสำหรับการฝึกซ้อมและการแสดง

บัลเลต์เพิ่มมากขึ้น

3. ด้านการศึกษา

3.1 มีการเปิดสอนวิชาหรือหลักสูตรบัลเลต์ให้แก่นักเรียนในสถานศึกษาของรัฐและเอกชนตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาลจนถึงมหาวิทยาลัยเพิ่มมากขึ้นหลายแห่ง

3.2 มีการพัฒนาหลักสูตรและทักษะการเต้นของผู้เรียนให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นจนสามารถผลิตนักเต้นบัลเลต์อาชีพ ครูสอนบัลเลต์ นักออกแบบท่าเต้น และอาชีพอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องเพิ่มมากขึ้นและยังส่งเสริมให้ศิลปินบัลเลต์จากอีสานสามารถเข้าไปประกอบอาชีพสายธุรกิจบันเทิงในเขตเมืองหลวงของประเทศได้มากขึ้นกว่าในอดีต

3.3 มีการจัดโครงการความร่วมมือทางการศึกษาและการแสดงบัลเลต์ระหว่างชาติและภายในประเทศเพิ่มมากขึ้น เช่น ความร่วมมือด้านการอบรมการเต้นบัลเลต์ของมหาวิทยาลัยขอนแก่นร่วมกับสำนักข่าวสารอเมริกัน (USIS) ประจำจังหวัดขอนแก่น ความร่วมมือระหว่างวิทยาลัยนาฏศิลป์แห่งชาติเวียดนาม และนักเต้นจากคณะบัลเลต์แห่งชาติเวียดนามร่วมกับคณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ความร่วมมือในการเชิญนักเต้นบัลเลต์จัดการอบรมให้แก่ นักศึกษาของคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี และความร่วมมือในการเชิญนักเต้นบัลเลต์ชาวรัสเซียจัดการอบรมการเต้นให้แก่นักเรียนบัลเลต์โรงเรียนแก่นนครวิทยาลัย จังหวัดขอนแก่น เป็นต้น

นอกจากนั้นยังเกิดความร่วมมือในการจัดแสดงบัลเลต์ร่วมกันระหว่างสถาบันบัลเลต์ในกรุงเทพมหานครและจังหวัดในหัวเมืองใหญ่ร่วมกับนักเต้นบัลเลต์จากภาคอีสาน อาทิเช่น สถาบันบัลเลต์คุณหญิงเจเนเวียฟ เดมอน สถาบันแดนเซนเตอร์ สถาบันบางกอกซิติบัลเลต์ สถาบันไรซิงสตาร์แดนซ์สตูดิโอ สถาบันอารีย์นาฏศิลป์สากล สถาบันบัลเลต์ พรพิมล-สพหทัยและสถาบันเชียงใหม่บัลเลต์อะคาเดมี่ เป็นต้น

4. ด้านวัฒนธรรม

4.1 เกิดการเรียนรู้วัฒนธรรมสากลในหมู่ผู้ปกครอง นักเรียน และประชาชนผู้สนใจในเขตภาคอีสานจนเกิดความนิยมในการชมการแสดงบัลเลต์เพิ่มมากขึ้น สังเกตได้จากความสนใจในการเข้าชมการจัดแสดงบัลเลต์การกุศล หรือการส่งบุตรหลานเข้าเรียนในสถาบันที่เปิดสอนบัลเลต์ภาคเอกชนที่เพิ่มจำนวนมากขึ้นเรื่อยๆ ตลอดจนมีการขยายตัวของสถาบันที่เปิดบัลเลต์เพิ่มมากขึ้นทั่วภาคอีสาน

4.2 มีการเสนอผลงานการแสดงบัลเลต์เผยแพร่สู่สาธารณชนเพิ่มมากขึ้นโดยสถานศึกษาที่เปิดสอนวิชาบัลเลต์ทั้งภาครัฐและเอกชนในเขตภาคอีสานเกิดการสร้างสรรค์ผลงานบัลเลต์ทั้งในรูปแบบคอนเว็นชั่นแนลบัลเลต์และคอนเท็มโพรารีบัลเลต์เพิ่มมากขึ้นหลายชุดการแสดง ทำให้เกิดการบูรณาการสร้างสรรค์ผลงานทางศิลปะการแสดง การพัฒนาทักษะการเต้นของผู้เรียนและการบูรณาการวัฒนธรรมถิ่นร่วมกับศิลปะการเต้นบัลเลต์ให้ปรากฏขึ้นเพื่อเชื่อมรสนิยมของผู้ชมในดินแดนอีสานให้สามารถเข้าใจและซาบซึ้งกับศิลปะการเต้นบัลเลต์ที่มาจากต่างประเทศได้ง่ายยิ่งขึ้น อีกทั้งยังเป็นการเผยแพร่วัฒนธรรมอีสานในรูปแบบร่วมสมัยไปยังกลุ่มผู้ชมที่รับชมทั้งในเขตภาคอีสานและภูมิภาคอื่นๆของประเทศ

สรุปและอภิปรายผล

จากการศึกษาประวัติบัลเลต์ในเขตภาคอีสานตั้งแต่ยุคแรกเริ่มจนถึงพ.ศ. 2555 ในด้านประวัติ บทบาทและพัฒนาการทางการศึกษาและการแสดง จะเห็นได้ว่าบัลเลต์ปรากฏขึ้นในเขตภาคอีสานจากการเดินทางเข้ามาของศิลปินบัลเลต์ชาวต่างชาติและมีการสืบสานความรู้อย่างต่อเนื่องโดยครูบัลเลต์รุ่นบุกเบิกซึ่งเป็นผู้ที่อาศัยอยู่ในท้องถิ่นอีสาน ในเวลาเดียวกันชาวอีสานที่เดินทางไปศึกษาวิชาบัลเลต์ ณ กรุงเทพมหานครและ

มหาวิทยาลัยมหาสารคามก็กลายเป็นกลุ่มคนที่ได้ร่วมพัฒนาบัลเลต์ในอีสานให้เจริญรุ่งเรืองประกอบกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม เศรษฐกิจ การศึกษา และวัฒนธรรมในภาคอีสานทำให้บัลเลต์กลายเป็นนาฏยศิลป์จากต่างประเทศที่ได้รับการยอมรับเพิ่มมากขึ้นและกลายเป็นวัฒนธรรมใหม่ที่ปรากฏขึ้นในสังคมอีสาน สังเกตได้จากการขยายตัวของสถานศึกษาที่เปิดสอนบัลเลต์ถึง 7 จังหวัดทั่วภาคอีสาน ดังที่ผู้วิจัยได้สำรวจพบในปัจจุบันถึงแม้ว่าบางจังหวัดและบางสถาบันจะไม่สามารถเปิดสอนบัลเลต์ได้อย่างต่อเนื่องเนื่องจากขาดแคลนครูผู้สอนก็ตาม ซึ่งแสดงให้เห็นว่าตลอดระยะเวลา 36 ปีที่บัลเลต์ถูกนำเข้ามาเผยแพร่ในเขตภูมิภาคอีสานนั้นศิลปะการเต้นบัลเลต์มีการพัฒนาทั้งทางด้านมาตรฐานการศึกษา การแสดงและได้ปรับประยุกต์ตัวเองให้เข้ากับสังคมและวัฒนธรรมอีสานในปัจจุบันได้อย่างกลมกลืนจนได้รับการยอมรับเพิ่มมากขึ้นกว่าในอดีต

ข้อเสนอแนะ

การศึกษาประวัติ บทบาท ตลอดจนพัฒนาการทางการศึกษาและการแสดงของนาฏยศิลป์ตะวันตกประเภทอื่นๆที่ปรากฏขึ้นในเขตอีสานยังมีอีกหลากหลายรูปแบบที่ยังไม่มีการสืบค้นอย่างเป็นระบบมากนัก ดังนั้นผู้วิจัยจึงเห็นว่าหากผู้สนใจศึกษาศิลปะการแสดงทางด้านนาฏยศิลป์ตะวันตกในเขตพื้นที่ภาคอีสานจะทำการศึกษาต่อไปในมิติที่ผู้วิจัยได้เสนอแนะไว้ ณ ที่นี้ก็ น่าจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อวงการการศึกษาศิลปกรรมในสาขาศิลปะการแสดงแขนงนี้บนดินแดนอีสานต่อไปในอนาคต

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบพระคุณครูและคณะผู้บริหารสถานศึกษาผู้มีพระคุณต่อการบุกเบิกและพัฒนาบัลเลต์ในเขตภาคอีสานของไทยได้แก่ คุณหญิงเจนเวียฟ เลสปีนยอล เดมอน อาจารย์เอกชัย ไก่แก้ว อาจารย์กนกนาฏ โหมาศวีน ศาสตราจารย์ (พิเศษ) ดร.ภาวิช ทองโรจน์ ศาสตราจารย์นายแพทย์วันชัย วัฒนศัพท์ อาจารย์ สุนันทา ศุภนิละ รองศาสตราจารย์สุนันท์ จันทร์ทิพย์และรองศาสตราจารย์ ดร.ทรงคุณ อรรถากร นอกจากนี้ผู้วิจัยขอขอบคุณผู้บริหารสถานศึกษาทั้งภาครัฐและเอกชน ตลอดจนจนครุบัลเลต์ในเขตภาคอีสานทุกท่านที่กรุณามอบข้อมูลอันมีค่าต่องานวิจัยฉบับนี้

ท้ายที่สุดขอขอบคุณคณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคามที่มอบทุนสนับสนุนการวิจัยในครั้งนี้

เอกสารอ้างอิง

- นราพงษ์ จรัสศรี. (2548). *ประวัตินาฏศิลป์ตะวันตก*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- สุรพล วิรุฬห์รักษ์. (2543). *นาฏศิลป์ปริทรรศน์*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- สุรพล วิรุฬห์รักษ์. (2549). *นาฏศิลป์รัชกาลที่ 9*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- สุพรรณิ บุญเพ็ง. (2542). *ประวัติบัลเลต์ในประเทศไทย*, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา
นาฏศิลป์ไทย ภาควิชานาฏศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- อรรถจมาภรณ์ ชัยวิสุทธิ. (2550). *ศึกษาพัฒนาการศิลปะการเต้นบัลเลต์ในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
กรณีศึกษา โรงเรียนแก่นนครวิทยาลัย จังหวัดขอนแก่น รายงานวิจัยงบประมาณเงินแผ่นดิน
ประจำปีงบประมาณ 2550 กองส่งเสริมและพัฒนางานวิจัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*
- สมเกียรติ วรรณธนาวิจารณ์. (2540). “บัลเลต์แก่นนครวิทยาลัย” จากแดนที่ราบสูงสู่เวทีโลก จากคอลัมภ์
จุดประกายเยาวชนในหนังสือพิมพ์ กรุงเทพธุรกิจ ปีที่ 10 ฉบับ 3105 วันเสาร์ที่ 22 มีนาคม.
- สีดา สอนศรี. (2552). “บัลเลต์แห่งดักสิลานคร” คอลัมภ์ กระแสทรรศน์ หนังสือพิมพ์มติชน ฉบับวันเสาร์
ที่ 12 กันยายน.
- พลาดิตัย จันทรทัต. (2552). “สุขน มโนห์รา วรรณกรรมพื้นถิ่นสู่นาฏศิลป์สุวรรณภูมิ” คอลัมภ์हरษา
หนังสือพิมพ์ข่าวสด ฉบับวันอาทิตย์ที่ 22 พฤศจิกายน.
- เอกชัย ไก่แก้ว. (2555). “นาฏกรรมวิถี 23 ปี บัลเลต์แก่นนครวิทยาลัย” วารสารประกายแสด แก่นนคร
วิทยาลัยจังหวัดขอนแก่น ฉบับพิเศษเนื่องในวันสถาปนาโรงเรียนแก่นนครวิทยาลัย.
- นิภา ศรสูงเนิน. (2545). “อ.เอกชัย ไก่แก้ว ครูไม่เข้าข่าย” วารสารประชาสัมพันธ์โรงเรียนแก่นนคร
วิทยาลัย ประจำปี พ.ศ 2545 การแสดงบัลเลต์เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
เฉลิมพระชนมพรรษาครบ 72 พรรษา
- ขอนแก่น : โรงพิมพ์ศิริภัณฑ์ออฟเซ็ท., (2542). (สูจิบัตรการแสดงบัลเลต์เฉลิมพระเกียรติโครงการจัดตั้ง
คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคามวันที่ 12-14 กุมภาพันธ์ 2542 ณ มหาวิทยาลัย
ณ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม)
- การแสดงบัลเลต์เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเฉลิมพระชนมพรรษาครบ 82 พรรษา
มหาสารคาม : โรงพิมพ์ดักสิลา., (2553). (สูจิบัตรการแสดงบัลเลต์เฉลิมพระเกียรติคณะ The
North Eastern Ballet Theatre วันที่ 1 สิงหาคม 2553 ณ มหาวิทยาลัยบูรพา จังหวัดชลบุรี, วัน
ที่ 3 ธันวาคม 2553 ณ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี)
- การแสดงบัลเลต์การกุศลเพื่อหารายได้ช่วยเหลือผู้ประสบภัยน้ำท่วม *Shall we dance to lend a hand
2011*. มหาสารคาม : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาสารคาม., (2554). (สูจิบัตรการแสดงบัลเลต์
การกุศล คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม วันที่ 18-19 พฤศจิกายน 2554 ณ
ศูนย์ประชุม มารินทร์ จังหวัดมหาสารคาม)

สัมภาษณ์

- คุณหญิงเจนเวียฟ เดมอน , 6 กรกฎาคม 2556
อาจารย์เอกชัย ไก่แก้ว, 18 กุมภาพันธ์ 2555, 3 สิงหาคม 2556
อาจารย์กนกนาฏ โหมาศวิน, 15 สิงหาคม 2554
รองศาสตราจารย์วีณา วีสเพ็ญ, 20 กรกฎาคม 2556,
อาจารย์ปัทมฉัตร วัชรปาน, 23 พฤษภาคม 2556
อาจารย์นิตยา รอดจ้อย, 24 สิงหาคม 2556
อาจารย์ธิดิมา ผาวิโน, 16 มิถุนายน 2556
อาจารย์อโนมา นาสมผิน, 21 มิถุนายน 2556
อาจารย์กฤติยา ธรรมดี, 3 สิงหาคม 2556
คุณเสาวนีย์ สติติวิทยานันทน์, 25 มิถุนายน 2556
คุณจิรัฐติกร เวฬุ, 23 พฤษภาคม 2556.
คุณฐาปนีย์ อาษานอก, 7 สิงหาคม 2556.
อาจารย์ ดร.พีระ พันลูกท้าว, 10 สิงหาคม 2556